

CADRUL JURIDIC REGULAMENTAR – PREMISĂ A PROGRESULUI MATERIAL ÎN MOLDOVA PREPAȘOPTISTĂ

Liviu Irimia

RESUME: *La période qui a suivi celle de la institutions du règnes terriens nommé la période du Règlement Organique a été fructifier de roumains avec le scope du modernisation du cadre politique et institutionnelle, procès qui va étaient préparé la réalisation du rêve commune: l'était national. Cet était du fait a été favoriser de un série du circonstances extérieures souvenir ici la politique promo vé a' Autriche et Grand Bretagne, maintenir statu quo dans la région, politique qui a permis la Russie assumer le contrôle des Principaux, mais et quelques intérieures, exactement la révolution du Tudor Vladimirescu.*

Les premières manifestations de indépendance si ont réalise au fond de politique de la balance entre les grands pouvoir, qui ont suivi la anticipation du Principaux, objectif réalise vu l'influence de la Russie. La période des règnes terriens a été une agité, riche en projets, mais mois fertile en réalisations. Le conflit entre l'internes du petits boyards avec grand boyards, sur base du principe de l'égalité a constitué le fondement du toutes actions du novateurs qui ils ont réalise la Constitutions du Charbonniers.

La fin de l'étape a été marqué de la victoire diplomatique de la Russie, refléter dans le Traittat de l'Akkermann . Par conséquent, la Russie a utilisé pleinement cette situation qui a été définitiver par élaborer Règlement Organique, un pour La Moldavie et un pour l Valachie, qui tout presque identique. Formellement la Russie a confié aux boyards roumains d'écrire les Règlement Organique, mais au fond vaincu sa desier d'éliminer, pénétrer les influences français dans la conceptions des article, l'intention qui se était retrouvé dans les instructions parvenir de St. Peters burg pour la Commission de reforme.

Soumis l'approbation du l'assemblée extraordinaire du révision, le texte du Règlement a été applique dans Moldavie a partir de l' janvier 1832 et a représenté un compromis, résultat l'arbitrage fait de Pavel Kiseleff, les confrontations des internes entre petits et grands boyards. La chemin du modernisation a été ouvrir, Règlement Organique avoir nombreuse prévoyances dans cet direction. Ainsi, un principe fondamental qui a été introduire a été ce la séparation des pouvoir dans état. Le domaine fiscaux a été profond restructure : tout impacts directs et indirect ont été remplaçant avec un impôt unique: capitation. La noblesse et le clergé restaient disposés de payement des impôts.

Les douanes internes ont été annuler, s'accordé la liberté du commerce. Dans production de marchandise a été annuler le monopole de corporations s'encourager créer des manufacturer et fabriques. Les boyards sont maintenus les privilèges, dans le contexte l'aggravation des obligations en travaille des paysans.

Situé entre anachronique et modern, Règlement Organique a signifié appliquer les prévoyance avec un caractère bénéfique pour un société trouve jusqu'à être a la discrétion du règnes phanariote.

Perioada care urmează celei a instituirii domniilor pământene, cunoscută și sub denumirea de perioada Regulamentului Organic, reprezintă în opinia majorității istoricilor o piatră de hotar în istoria modernă a celor două Principate Românești. Înlăturarea sistemului fanariot trebuia să fie urmată și legitimată de o nouă structurare economică, socială, administrativă și politică a sistemului, pentru a crea cadrul necesar împlinirii visului românilor: statul național. Beneficiind de avantajele pe care le câștigase, Rusia a făcut cei dintâi pași în acest sens¹. Ea a profitat de poziția adoptată de Austria și Marea Britanie, care, fiind promotoarele unei politici de menținere a statu quo-ului în Europa sud-estică i-au acordat unele concesiuni pentru a evita declanșarea unui nou conflict ce ar fi amenințat puterea și integritatea Sublimei Porți. Această stare de lucruri a fost consacrată și de Convenția de la Akkerman din 1826².

Problema Principatelor a revenit în preocuparea exclusivă a Rusiei care și-a sporit ascendentul asupra Moldovei și a Țării Românești³ în contextul împărțirii sferelor de influență, consacrată de separarea problemei grecești de cea a românilor, în funcție de interesele mediteraneene sau balcanice ale marilor puteri.

Momentul revoluției de la 1821 a fost bine speculat de români, care beneficiind de instaurarea domniilor pământene au deplasat centrul de greutate al efortului politic național spre organizarea internă a celor două Principate. Statul românesc trebuia să fie organizat în raport cu opțiunile naționale. Din nefericire, rațiunile politice determinate de raportul de forțe pe plan intern și situarea în sfera de influență politică a Rusiei nu au îngăduit, nici de această dată, ca opțiunile românești să poată fi sancționate în practica vieții politice. Modernizarea urma să fie făcută în limitele obiectivelor politice ale Rusiei⁴, care, pentru forțele politice din Moldova, cât și din Țara Românească, rămânea alternativa politică esențială.

Perioadă agitată, cea a domniilor pământene, bogată în proiecte, a fost mai puțin fertilă în realizări. Rămâne importantă, totuși, prin faptul că disputa dintre nou și vechi a scos mai limpede în relief necesitatea de a proteja și de a dezvolta formele și instituțiile noi, de a moderniza societatea pe toată întinderea sa. Promotorii progresului în Moldova proveneau din rândurile clasei privilegiate, și anume din categoriile inferioare ale acesteia. Ei n-au urmărit, propriu-zis, transformarea regimului dintr-unul despotic oriental într-unul democratic în mod direct, ci prin intermediul absolutismului luminat, acceptabil clasei dominante. Principiul de egalitate al micilor boieri cu cei mari a constituit fundamentul tuturor acțiunilor novatorilor care au alcătuit și o Constituție⁵, denumită a “cărvunarilor”, cu pronunțat caracter aristocratic, întrucât lipseau din ea majoritatea principiilor democratice. Această dispută politică, ce a oscilat mereu între cele două poziții : cea conservatoare, elaborată și susținută de boierii mari, aflați în afara hotarelor țării până în 1826, și cea radicală îmbrățișată de marea masă a boierilor, nu poate fi înțeleasă în sensul modern, prin simplul motiv că societatea românească, în ansamblul ei, avea o structură feudală⁶, în care, prin apartenență și mentalitate, boierimea mică și mijlocie nu a putut să suplinească lipsa clasei de mijloc, să-și asume responsabilitatea acesteia, astfel încât mentalitățile și opțiunile de transformare au evoluat în limite restrânse.

Sfârșitul acestei etape a fost marcat de victoria diplomatică a Rusiei, reflectată în Convenția de la Akkerman, încheiată la 25 septembrie / 7 octombrie 1826. Convenția reflecta biruința Rusiei, dar totodată actul internațional consacra cele mai importante cerințe naționale ale românilor, care nu au fost acceptate de Poartă în 1821 și care au venit ca o compensație a faptului că Principatele, au fost ocupate pe un interval destul de lung de trupele otomane⁷. Astfel, un punct foarte important al tratatului l-a reprezentat „Actul separat privind Moldova și Țara Românească”. S-a prevăzut ca domnul să fie ales de către Divan pe timp de șapte ani dintre boierii pământeni, fixarea tributului și a obligațiilor față de Poartă în conformitate cu dispozițiile hattișerifului din 1802, libertatea comerțului condiționată de satisfacerea necesităților anuale de grâu ale Porții, întoarcerea în țară a boierilor refugiați, cărora li se garantau drepturile și bunurile. Aceste prevederi au fost completate de o clauză separată ce stipula întocmirea unui „Regulament general”⁸ menit să amelioreze organizarea și situația Principatelor române. Pentru executarea acestei clauze s-au constituit în anul următor două comisii, câte una pentru fiecare Principat. Începerea lucrărilor a fost însă amânată de declanșarea războiului ruso-turc în aprilie 1828, dar a fost reluată în timpul acestuia și finalizată în anii următori.

Tratatul de la Adrianopol (2/14 septembrie) a însemnat un nou moment de cotitură în raporturile ruso-otomane, cu implicații directe și asupra Principatelor. Acesta cuprindea un articol și un act separat relativ la Principate, care reafirma și consolida autonomia lor administrativă, lichida raialele turcești de pe malul stâng al Dunării și prevedea abolirea regimului de furnituri de grâne, oi, lemne și alte produse, ceea ce s-a dovedit a fi de foarte mare importanță pentru obținerea libertății comerțului. Înlăturarea monopolului otoman asupra comerțului Principatelor a deschis calea pentru pătrunderea lor în marele circuit economic european, ceea ce a avut drept urmare integrarea în sistemul capitalist mondial și, pe această cale, accelerarea ritmului de dezvoltare a capitalismului românesc precum și a formării burgheziei românești.

Potrivit tratatului, până la achitarea despăgubirilor de război ce urmau să fie plătite de Imperiul Otoman, Principatele urmau să rămână drept gaj, sub ocupație rusă. Rusia a preferat, de altfel, să mențină un Imperiu Otoman slab, ce putea fi controlat mult mai ușor în noile condiții, decât să permită formarea unor state noi, care cu siguranță ar fi constituit o concurență.

Noul context politic, dar și economic avea să dezmoștească spiritele în Principate. Reformarea regimului politic a devenit în consecință o chestiune firească. Consilierul de stat D. B. Dașkov a fost însărcinat, în 1828, să întreprindă o anchetă în țară și, pe baza informațiilor culese, au fost întocmite în iarna următoare instrucțiunile care aveau să călăuzească comisia de redactare a proiectului de Regulament. Comisia de reformă, instituită în iunie 1829 de generalul Jeltuhin, compusă în egală măsură din patru boieri moldoveni și patru munteni⁹, desemnați de Președintele Plenipotențiar și de Înaltele Divane, a lucrat sub președinția consulului general rus M. L. Minciaky, ce s-a conformat întocmai instrucțiunilor primite de la St. Petersburg.

Formal, Rusia a încredințat boierilor români redactarea celor două Regulamente organice, dar, în fond, a prevalat voința și dorința acestei mari despoții orientale, care nu a putut îngădui pătrunderea, câtuși de puțin, a influenței franceze în conceperea articolelor¹⁰.

Instrucțiunile cuprindeau principiile generale în acord cu care a fost alcătuită legiuirea nouă și au fost formulate în baza memoriilor și proiectelor adresate Rusiei în această perioadă¹¹. Comisiile de redactare au sintetizat acest material, căruia i-au adăugat propriile observații și cele extrase din imensul materialul informativ cules în primii trei ani ai ocupației ruse, referitor la întregul complex al vieții românești. Din cuprinsul instrucțiunilor care au fost pregătite de Ioan Capodistria, ministrul de externe al Rusiei, de consilierul Minciaky și de Alexandru Sturdza¹², se desprind câteva directive ale Rusiei ce vizau un control sporit al Principatelor. Problema alegerii domnului era socotită atât de Rusia cât și de boieri, una din cele mai importante. Instrucțiunile guvernului rus au prescris ca domnul să fie ales de o Adunare extraordinară, calificată să exprime dorința națiunii¹³.

În materie fiscală, documentul făcea referire la necesitatea efectuării unui recensământ al contribuabililor în vederea repartizării echitabile a sarcinilor publice, fiind totodată înscrisă și restricția conform căreia nu se putea opera nici o modificare de ordin financiar fără avizul celor două puteri tutelare.

Anticipând asupra Tratatului de la Adrianopol, Instrucțiunile au prevăzut suprimarea tuturor restricțiilor din calea comerțului prin desființarea vămilor interne, lucru cu care marii boieri erau de acord, fiind primii ce puteau profita. În încheiere se recomanda ca instituțiile care urmau să fie organizate în cele două Principate să fie

similare, pentru "a apropia două noroade, al căror nume, de lege, de începutul neamului, de starea locului se cuvine a se ține strâns legate"¹⁴.

O analiză competentă a instrucțiunilor certifică faptul că Rusia a sprijinit opera reformatoare - care dădea expresie unor necesități ale societății, fiind preocuparea principală a forțelor interne - dar a făcut-o în scopuri propagandistice. Statutul de putere protectoare, întărit de autoritatea forțelor militare de ocupație, i-a permis Rusiei să patroneze aplicarea în practică a legiurii redactată de boierii români, în care erau înscrise opțiunile românești care priveau organizarea societății moderne. Din păcate, multe din principiile liberale reproduse în instrucțiuni, nu au putut să aibă corespondent în practică, situație determinată de obiectivele politice ale Rusiei, care aveau în vedere menținerea controlului și a influenței sale, reprimarea ideilor liberale naționale și pregătirea unei posibile anexiuni în viitor¹⁵. De altfel, și nemulțumirea a fost generală, manifestându-se deschis: marea boierime, îngrijorată de consecințele schimbării, invoca drepturile numeroase acordate în favoarea micii boierimi, în timp ce aceasta considera că avea prea puține¹⁶.

Începute în timpul guvernării generalului Jeltuhin, lucrările comitetului de redactare a Regulamentelor au căpătat o nouă dimensiune sub succesorul acestuia, generalul Pavel Kiseleff, care procedează la activarea celor două comisii, grăbind elaborarea acestora. Noua guvernare s-a produs în condițiile punerii în practică a tratatului de la Adrianopol, semnat de cele două puteri, Rusia și Turcia, la 2 septembrie 1829. Reprezentând un compromis, rezultat al arbitrajului făcut de Pavel Kiseleff, al înfruntărilor de interese între mica și marea boierime, proiectul Regulamentului organic a fost supus aprobării Adunării extraordinare de revizie, ale cărei lucrări au fost deschise în Moldova la 8 mai 1831, prin citirea discursului lui Pavel Kiseleff, de către N. Canta¹⁷. Adoptarea Regulamentului Organic a întâmpinat însă o opoziție puternică, atât din partea marilor boieri cât și a țăranimii. Intransigența boierilor în păstrarea privilegiilor lor, precum neplata impozitelor și intangibilitatea drepturilor lor de proprietate, a sfidat pe însuși Kiseleff, care, constrâns de situație, a sugerat realizarea unor concesi: „În spiritul lor, țara este avutul lor - scria Pompiliu Eliade - proprietatea numai a lor și prin țară înțeleg și țăranul. Dacă ei doresc o lege agrară, aceasta este de formă, și pentru ca țăranii să-și cunoască mai bine pe viitor obligațiile lor față de stăpânii pământului. Aceștia din urmă n-au nevoie de nici o lege, voința lor fiind de ajuns, căci proprietatea este a lor și ei pot, la rigoare, să lase a fi ignorat orice text de lege pentru țăran”¹⁸. Într-o scrisoare din 26 aprilie 1831¹⁹ către însărcinatul cu afaceri al Prusiei la Constantinopol, consulul Margotti mărturisea că evenimentele din Moldova atrag atenția puterilor europene prin amploarea și intensitatea lor. În acest climat tensionat, lucrările Adunării au continuat anevoios.

Dezbaterile Adunării extraordinare de revizie s-au încheiat la 20 octombrie 1831, după 64 de ședințe. La 3 noiembrie era semnat Regulamentul Organic și s-au trimis adrese de mulțumire către țar, cancelarul Nesselrode, Pavel Kiseleff și M. L. Minciaky. Două exemplare au fost trimise și celor două puteri, protectoare și suzerană, iar unul, împreună cu cele 61 de jurnale ale ședințelor Adunării, a rămas în arhivele Mitropoliei. În decembrie 1831, au fost făcute cunoscute opiniei publice unele prevederi ale Regulamentului. La 21 decembrie, țarul Rusiei scria lui Kiseleff despre primirea Regulamentului adoptat. Ambele Regulamente urmau să fie aprobate de Poartă, negocierile urmând până în 1834²⁰.

Aplicat în Moldova de la 1 ianuarie 1832, Regulamentul poate fi considerat aparent, deci formal, o operă românească, redactat de comisii alcătuite din marii boieri, lăsând impresia că Rusia consimțea la concesi în urma numeroaselor memorii de

reforme adresate după 1821²¹. În fapt Curtea nu avea de ce să respingă așa- numitele reforme propuse de marii privilegiați, căci ele consolidau regimul absolutist.

Se impune o succintă analiză a principalelor măsuri și aspecte ale actului fundamental - denumit Regulament -, atât din spirit de ponderație și spre a evita termenul considerat revoluționar de constituție²², cât și pentru faptul că în realitate conține mai largi preocupări și reglementează mai multe aspecte ale organizării de stat decât o constituție propriu-zisă. Acest fapt dovedește că el nu a fost conceput în spiritul care a prezidat elaborarea constituțiilor occidentale de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și de la începutul secolului al XIX-lea. Dacă în Apus constituțiile au urmărit în primul rând limitarea puterii monarhului și înlăturarea racilor economice, sociale și politice impuse de sistemul feudal, Regulamentul era în primul rând expresia nevoii de a înlătura abuzurile administrației, care, în lipsa oricărei legislații scrise în materie - constituiau un obstacol deosebit de periculos în dezvoltarea societății românești. Pentru a măsura realizările epocii regulamentare, trebuie, în primul rând, să se știe cât de departe putea să meargă voința de transformare a societății și care erau instrumentele ce impulsiau și dirijau progresul, modernizarea. Regulamentul Organic asigură un cadru general, legal, ale cărui prevederi trebuiau dezvoltate prin legi, măsuri sau dispoziții, de natură să-i asigure funcționalitatea. Lupta dintre nou și vechi în toate domeniile vieții formează astfel conținutul principal al epocii regulamentare în Principate. Ea este în esență sa o luptă națională, principalul obstacol fiind dominația străină²³.

Regulamentul Organic nu este lipsit de principii favorabile progresului, în acest sens stând dovadă măsurile în domeniul administrativ, printre altele punându-se bazele urbanismului și la noi. Administrația rusă a introdus un regulament municipal la Galați²⁴ și a luat măsuri pentru pavarea, iluminarea și sistematizare orașelor. La Iași lucrările pentru asigurarea pavajului au fost conduse de Petrache Mavrogheni²⁵. Au fost impuse reguli stricte pentru construcții, curățenie, comerțul stradal, regularizarea cursului Bahluiului și a pâraielor Cacăina și Nicolina, asanându-se mlaștinile. Prin Regulament, s-a conferit o nouă eficiență sistemului fiscal, oferindu-se posibilitatea ca fiecare Principat să-și formuleze, chiar dacă nu să aplice deplin, propria politică fiscală²⁶. Simplificarea organizării fiscale, a însemnat o măsură de progres, care, cu toate limitele impuse de menținerea răspunderii solidare în încasarea dărilor și a scutirilor în favoarea boierilor, a contribuit, în mare măsură, la consolidarea statului. Măsurile ce au vizat acest domeniu: desființarea tuturor categoriilor privilegiate de contribuabili, fixarea unui impozit unic, perceput semestrial, introducerea unei stricte reguli statistice, prin realizarea operațiunilor de recensământ, nu au fost simple operații fiscale, ci măsuri cu profunde semnificații sociale și politice. Poate că cea mai importantă inovație în materie de fiscalitate a fost adoptarea unor proceduri moderne de formare a bugetului statului, care, din această perioadă, nu se mai confundă cu bugetul personal al domnului.

Alte măsuri ce au vizat domeniul administrativ au fost: reglementarea dreptului la pensie; organizarea serviciului caselor publice; învățământ public; serviciu medical, prin instituirea la Iași a unui comitet al sănătății pentru a supraveghea carantinele și starea sanitară a întregii populații, pentru a se îngriji de vaccinarea copiilor și a controla spitalele și farmaciile; norme pentru reglementarea organizării penitenciarelor etc.²⁷

Crearea miliției naționale, a cărei organizare a fost pe larg dezbătută în capitolul VII²⁸ a constituit un factor de impulsione a patriotismului, dublat de dezvoltarea învățământului. Acesta a fost pus pe baze noi, moderne, de către Gheorghe Asachi. Regulamentul a dat, astfel, o nouă dimensiune școlii românești, prin introducerea obligativității și a limbii române, ca limbă de studiu. S-au creat atât școli de stat, cât și

particulare, acestea din urmă fiind puse sub controlul Epitropiei. A fost stimulată o efervescență intelectuală, tot mai mulți tineri frecventând școlile secundare din Principat²⁹.

În egală măsură, un rol pozitiv au avut desființarea vămilor interne, asigurarea unor noi perspective exploatare și valorificării bogățiilor naturale, între care sarea a continuat să dețină primul loc³⁰.

Regulamentul a inaugurat începutul regimului de legalitate necesar constituirii so-cietății moderne, prin înființarea procuraturii și avocaturii, îmbunătățindu-se, astfel, procedura de judecată. Justiția a fost reorganizată, de altfel, pe nivel vertical, de la cel sătesc până la Divanul domnesc. Condițiile de numire ale judecătorilor, care continuau să fie răspunzători față de domnitor erau stricte, numirea făcându-se pe trei ani, însă, doar cei cu o activitate apreciată puteau fi reconfirmați. Acest tip de organizare a instanțelor judecătorești a permis, și prin instituirea principiului cu privire la autoritatea lucrului judecat, o mai mare corectitudine a proceselor și a asigurat, în același timp, o diminuare a numărului proceselor nerezolvate. Noul procedeu era o binefacere pentru activitatea economică, întrucât stabiliza relațiile de proprietate și asigura valabilitatea contractelor comerciale și financiare. Actul justiției a fost îmbunătățit și prin alte măsuri, mai importante fiind: desființarea pedepselor prin cazne, mutilarea sau confiscarea averii; desființarea pedepsei cu moartea; obligativitatea trimerii în judecată în termen de 24 de ore a arestaților preventiv³¹.

Prin aceste măsuri, Regulamentul Organic a conferit o mai mare stabilitate organizatorică a societății. S-au mai adăugat și altele, cum au fost: împărțirea administrativă, prin care se stabilea în noul context, ca ispravnicii să fie niști de domn, iar în fiecare județ urma să fie numit un unic conducător cu atribuții strict administrative și leafă fixă; organizarea registraturii și arhivelor, astfel că, Regulamentul organic, a constituit un real progres față de haosul dominant înainte de 1821. Apare pentru prima dată ideea de interes public, pus pe un plan superior față de cel particular. Așadar ideea de stat apare pentru prima dată în accepțiunea ei modernă, adică a unei comuniuni de interese generale, întemeiată de norme de conviețuire, adică pe legi. „Într-un cuvânt, Regulamentul Organic căutase să prindă viața românească, șovăindă și plutitoare în voia întâmplărei, în regulile precise, fixe și nestrămutate ale unor prevederi formulate în chip general; era substituirea vieții legale acelei arbitrarie de până atunci”³².

Mijloacele prin care Rusia și-a asigurat influența ei în Principate erau din cele mai simple și mai dibace. Într-un sistem constituțional, puterile cele mai mari ale statului sunt adeseori în luptă una cu alta și una din greutățile cele mai mari ale acestui regim este tocmai de a le pune în armonie. Curtea din Petersburg a găsit mijlocul potrivit de a înlătura o astfel de primejdie, determinând ca această conciliere să depindă de arbitrajul său [articolele 54/57]³³. Se poate spune, pe drept cuvânt, că principiul separării puterilor în stat, fără de care regimul parlamentar nu putea fi conceput, era firav, precar, efemer, abia conturat³⁴.

Fără îndoială, textul Regulamentului lăsa să se întrevadă perspectiva instituirii a trei categorii distincte de organe; pe deoparte domnul, ca șef al statului, ajutat în îndeplinirea atribuțiilor lui administrative de către miniștrii; pe de altă parte, obișnuitele adunări obștești, având anumite atribuții în domeniul legislativ și, în sfârșit, instanțele judecătorești. Dar existența acestor trei categorii de organe se contura doar pe plan structural; căci din punct de vedere funcțional, obișnuitele adunări obștești nu participau la desfășurarea activității legislative prin hotărâri producătoare prin ele însele de efecte juridice.

În virtutea acestui principiu, domnul avea puteri depline în administrația de stat și menținerea ordinii interne, deci puterea executivă³⁵. Conform prevederilor regulamentare, domnul reprezenta o „instituție electivă, viageră și aristocratică” fiind de fapt „organul central al întregii structuri statale”³⁶. În Regulament lipsește un capitol referitor la instituția domniei, atribuțiile acesteia fiind menționate numai indirect, în capitole privitoare la alte organe, și numai în măsura în care era vorba de participarea lui la exercitarea competenței acestora.

Ca șef al puterii executive, rămânând pe mai departe figura cheie în sistemul politic, domnul sancționa și promulga legile, numea și revoca miniștrii și alți dregători, care erau astfel răspunzători față de el și nu față de Obșteasca Adunare. Rezervând un rol preponderent instituției domniei, Regulamentul Organic a schițat instituții care au prevestit regimul parlamentar, în limitele intereselor puterii protectoare. Astfel, domnul era ajutat de un sfat al miniștrilor, alcătuit din miniștrii de Interne, Finanțe, Secretariatul de Stat, Justiție, Culte și Război, însă, acesta era departe de a se profila ca un al doilea element al unui executiv pluralist și aceasta, pentru că, Regulamentul, prin articolul 138, stabilea doar că, în condițiile unor divergențe de opinie apărute în cadrul sfatului administrativ, acesta îl va sesiza pe domn, care va lua decizia finală³⁷.

De la Regulamentul organic, puterea domnului a fost limitată pentru prima dată în drept prin instituirea Adunării obștești, pe care domnul trebuia să o convoace în fiecare an³⁸. Dar și așa, în noile condiții, puterea domnului rămânea foarte mare, date fiind atribuțiile lui, atât în domeniul legislativ, cât și în cadrul puterii executive, precum și într-o anumită măsură, în materie judecătorească. Obșnuita Adunare obștească, aleasă pe 5 ani, a fost investită cu autoritatea legislativă, aprobarea prealabilă a acesteia fiind necesară înainte ca un proiect să fie legiferat. Chiar dacă Adunarea nu avea puterea să inițieze legi, ea putea să prezinte observațiile sale domnului, cel puțin în ultimă instanță, și să aducă plângerile țării în atenția suzeranului și a puterii protectoare³⁹. Compoziția și funcțiile ei erau totuși mai precis definite decât în cazul predecesoarelor lor din secolul al XVIII-lea și, într-un fel, reprezentau o tranziție între Divanul domnesc al vechiului regim și Parlamentul de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Marea boierime, căreia i se adăugau și înalții prelați, a reprezentat astfel, majoritatea în Adunare, acolo unde miniștrii în funcțiune nu aveau dreptul de a fi aleși. Ei participau, însă, la ședințele Adunării, pentru a da un răspuns și a relata domnului, fiind intermediari ai acestuia în relația cu Adunarea. Astfel a început să se schițeze o activitate parlamentară și o viață politică organizată, chiar dacă, în continuare interesele boierimii de a-și conserva privilegiile în detrimentul țărănimii au ținut încă departe instaurarea unui regim parlamentar reprezentativ⁴⁰.

Un alt mijloc de control al vieții politice, aflat la îndemâna puterii protectoare, l-a constituit denaturarea principiului electiv. Condițiile alegerii domnului erau prevăzute în primul capitol⁴¹: vârsta de 40 de ani, funcția sau rangul de ministru, fiul cel mai mare al domnului decedat sau înlocuit, fiu sau nepot de mare boier de naționalitate română sau împământenit. Prevederile limitau dreptul de a candida chiar între marii boieri. Fiind de competență exclusivă, alegerea domnului urma să fie făcută de către Obșteasca Adunare Extraordinară, pentru componența căreia, Regulamentul stabilea criterii ce permiteau o largă reprezentare socială, nemulțumind profund marea boierime.

Pentru a-și masca adevăratul scop, Curtea din Petersburg a conceput această rețea de instituții politice, toate însă în acord cu voința sa, numai pentru a ascunde Europei o anexare tacită a Principatelor. Totul înclina spre o astfel de anexare, căci una fățișă nu era posibilă datorită opoziției Austriei. De aceea, guvernul țarist căuta să dea de înțeles că ocupația armată a Principatelor îi producea mai multe pagube decât avantaje, și asta

pentru că eventualele venituri nu puteau să acopere cheltuielile de administrație. Informațiile de epocă susțin că țarul nu dorea să își extindă hotarele până la Dunăre, spre a nu provoca atacuri din partea adversarilor și neliniște aliaților, acesta din urmă constituind și adevăratul motiv. Soluțiile lui Pavel Kiseleff în problema anexării Principatelor au fost respinse tocmai din acest motiv, îndeosebi datorită opoziției Austriei, stat aliat⁴².

Cu abilitate, Curtea protectoare a căutat în mod deliberat să câștige în favoarea sa întreaga clasă boierească, în detrimentul țăranimii, care nu-i putea fi de folos în scopurile urmărite. Pentru prima dată, într-un act oficial, nu se mai vorbește de stăpâni de moșie, ci de proprietari. Țărănimea a primit o grea lovitură prin înăsprirea condițiilor muncii (mărirea numărului zilei de clacă) și impunerea restricțiilor de strămutare care contrasta puternic cu drepturile de care dispuneau proprietarii, care îi puteau îndepărta pe cei care prisoseau, neavând pământ de muncă, cu condiția de a-i anunța cu un an înainte. Țăranii se puteau muta la 7 ani o dată, astfel că dreptul de strămutare, îngrădit fiind, se aplica însă condiționat, numai de achitarea datoriilor contractate. Această libertate (deși îngrădită mereu de variatele și numeroasele mijloace de constrângere de care dispuneau proprietarii) a fost folosită eficient de către țărani, strămutarea devenind astfel, în perioada regulamentară un fenomen de masă, fiind totodată un factor ce a întreținut și stimulat tensiunea socială. În noul context creat, era greu de stabilit condiția țăranului clăcaș după prevederile Regulamentului Organic: „Este om liber, căci este stăpân pe persoana și averea sa și se poate muta; nu este liber, căci datorează lucru prsonal, perpetuu proprietarului, iar dacă n-are alți moștenitori, îl moștenește acesta. Este șerb, căci este vândut cu proprietatea, și restricții sunt puse la dreptul lui de strămutare; nu este șerb, căci are raporturi directe cu statul”⁴³.

În consecință, Regulamentul Organic a sporit obligațiile țăranimii dependente. În cadrul sistemului regulamentar, orice îmbunătățire a situației țăranimii era imposibilă, afară de abolirea acestui sistem. Susținute de puterea protectoare, interesele boierimii au prevalat în cadrul noului regim politic stabilit.

Sub masca binefacerilor modernizării, preconizată în Regulament, se pregătea intrarea Principatelor sub dominație rusească, cu consecințe foarte grave pentru conștiința națională abia înfiripată. Naționalitatea română însăși era în primejdie, știindu-se că, în afara celor două Principate ce erau vasale Porții otomane, nici o altă provincie românească nu se mai bucura de autonomie, ele fiind sub dominația directă a imperiilor vecine, care le-au anexat. Regulamentul Organic a fost inegal în exprimarea și promovarea progresului, fiind doar numai o jumătate de măsură. El a corespuns gândirii și aspirației numai anumitor categorii ale societății, a celor ponderat reformiste, astfel încât aplicarea sa. a întâmpinat o puternică și generală opoziție. Era firesc, ca o astfel de situație, prin care s-a încercat o modificare a structurilor societății, chiar dacă această nu atingea baza relațiilor sociale, să determine nemulțumiri. Pe de-o parte, boierimea mare era nemulțumită pentru că se acordau prea multe drepturi micii boierimi, care, la rândul-i, protesta pentru că nu i se acordau destule⁴⁴, iar toți boierii laolaltă erau nemulțumiți de faptul că se aduceau prea mari atingeri privilegiilor clasei. Însă dorința lor de păstrare a monopolului conducerii statului care să le asigure toate privilegiile, pe fondul dominării lor de o ideologie conservatoare, i-a îndemnat să se desprindă de interesele majore ale națiunii și să ajungă la compromisuri cu Curtea din Petersburg. În lipsa unui control al puterii, situație în care nu putea respecta legea, Rusia a acceptat pentru Principate doar acele elemente care-i conveneau, dovedind adevăratele sale intenții: limitarea dreptului de autonomie și instituirea suzeranității, apoi a suveranității asupra Principatelor. Pe de

altă parte, Regulamentul Organic a deschis calea spre o schimbare profundă în Moldova. Situat între anacronic și modern, Regulamentul a însemnat aplicarea unor prevederi cu caracter benefic pentru o societate aflată până atunci la cheremul domnilor fanarioți.

În epoca Unirii, cadrul legislativ a fost lărgit, îndepărtându-se piedicile care obstrucționau dezvoltarea, menținute de interesele străine, de clasă sau de grup. Calea modernizării fusese însă deschisă de Regulamentul Organic. Unele din principiile și instituțiile moderne pe care le-a impus și le-a creat și prin a căror funcționare a fost accelerat procesul de dezvoltare a societății au rămas, fiind amendate prin actele administrative și constituționale din timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza și, apoi, în perioada monarhiei constituționale, prin constituția din 1866.

Perioada regulamentară poate fi comparată cu cea a domniilor fanariote. Ambele au presupus reforme promovate în favoarea unei autorități externe, cea otomană, respectiv cea rusă. Domnii fanarioți au impus boierimii, setul de reforme în timp ce Curtea din Petersburg a solicitat sprijinul acestora în elaborarea Regulamentelor. Forțele progresiste care s-au conturat în această perioadă au considerat Regulamentele, prin spiritul lor conservator, drept o importantă piedică în calea progresului, astfel încât, arderea Regulamentului la București, în timpul revoluției a venit ca un gest firesc.

NOTE

1. *Istoria Românilor*, ed. coordonată de acad. Dan Berindei, vol.VII, tom I, București, Editura Enciclopedică, 2003, p.83
2. Marian Stroia, *De la Akkerman la Adrianopole o etapă în evoluția crizei orientale (1826-1829)*, în „Revista Istorică”, nr. 7-8, 1995, p.665
3. Apostol Stan, *Protectoratul Rusiei asupra Principatelor Române 1774-1856*, București, Editura Saeculum I. O., 1999, p. 45
4. Gh. Platon, *Societatea românească între medieval și modern*, în vol. *Cum s-a înfăptuit România modernă*, Iași, Editura Univ. „Al. I. Cuza”, 1993, p. 16
5. Vlad Georgescu, *Istoria ideilor politice*, Munchen, 1987
6. Gh. Platon, *De la constituirea națiunii la Marea Unire. Studii de istorie modernă*, vol. III, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2000, p.35
7. *Istoria Românilor*, p.72
8. Andrei Oțetea, *Scrieri istorice alese*, Ed. și studiu introductiv de Fl. Constantiniu și Șerban Papacostea, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1980, p.229
9. Moldova era reprezentată în comisie de vornicul Mihail Sturdza, vistiernicii Iordache Catargiu și Constantin Cantacuzino-Pășcanu și vornicul Costache Conachi, având ca secretar pe Gh. Asachi.
10. Anastasie Iordache, *Dominare politică sub imperativul modernizării Principatelor Române. Caracterul și scopul Regulamentului Organic*, în „Revista Istorică”, tomVII, nr. 9-10,1995, p.667
11. Pompiliu Eliade, *La Roumanie au XIXe siecle*, II, Paris, 1914, p.106
12. Ioan C. Filitti, *Principatele Române de la 1828 la 1834. Ocupația rusă și Regulamentul Organic*, București, 1934, p.30
13. Andrei Oțetea, *op. cit.*, p.233
14. Ioan C. Filitti, *op. cit.*, p.38
15. Gh. Platon, *op. cit.*, p.38
16. Ioan C. Filitti, *op. cit.*,p.54
17. Anastasie Iordache, *Principatele Române în epoca modernă*, vol. I, București, Editura Albatros, 1996, p.227

18. Pompiliu Eliade, *op. cit.*, p.201
19. Anastasie Iordache, *op. cit.*, p.228
20. Constantin C. Angelescu, *Despre două manuscrise ale Regulamentului Organic moldovean*, în „Studii și Cercetări Științifice. Istorie”, Iași, fasc. 2, 1956; Ioan C. Filitti, *op. cit.*, p.97-98
21. Vlad Geogescu, *Memoires et projets de reforme dans la Principautes Roumaines (1769-1830)*, București, Editura Academiei, 1970
22. Tudor Drăganu, *Începuturile și dezvoltarea regimului parlamentar în România până în 1916*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1991, p.39
23. Gh. Platon, *op. cit.*, p.39
24. Andrei Oțetea, *op. cit.*, p.239
25. Anastasie Iordache, *op. cit.*, p.239
26. Keith Hitchins, *Românii(1774-1856)*, București, Editura Humanitas,1998, p.204
27. Valeriu Șotropa, *Proiecte de Constituție, programele de reforme și petițiile de drepturi din Țările Române*, București,Editura Academiei, 1976, p.90
28. Ioan C. Filitti, *op. cit.*, p.123-124
29. Pompiliu Eliade, *op. cit.*, p.290-300
30. Andrei Oțetea, *op. cit.* , p.238
31. Valeriu Șotropa, *op. cit.*, p.90
32. A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. XI, București, 1930, p.110
33. Ioan C. Filitti, *op.cit.*, p.110
34. Tudor Drăganu, *op. cit.*, p.48-49
35. Valeriu Șotropa, *op. cit.*, p.90
36. Anastasie Iordache, *op. cit.*, p.677
37. Tudor Drăganu, *op. cit.*, p.51
38. Ioan C. Filitti, *op. cit.*, p.102
39. Keith Hitchins, *op. cit.*, p.204
40. Ioan C. Filitti, *op. cit.*, p.104-105; Tudor Drăganu, *op. cit.*, p.43-44; Valeriu Stan și Sever Mircea Catalan, *Despre o recentă istorie a parlamentarismului românesc*, în „Revista Istorică”, serie nouă, tom III, nr 9-10, 1992, p.1028
41. Anastasie Iordache, *Principatele Române...*, p.233
42. A. D. Xenopol, *op. cit.*, p.105
43. Ioan C. Filitti, *Opere alese* (ediție îngrijită de G. Penelea Filitti), București, Editura Eminescu, 1995, p.190-191
44. C. Istrati, *Știri noi despre atitudinea micii boierimi moldovene față de Regulamentul Organic*, în „SCSI ”, Iași, ist., 9, fasc. 1-2, 1958, p.142-149